

Nguyễn Bỉnh Khiêm (ch&# Hán: 阮 元 吉; 1491–1585)

đ&# c bi&# t đ&# n nhi&# u vì t&# cách đ&# o đ&# c, tài th&# văn c&# a m&# t nhà giáo có ti&# ng th&# i k&# Lê-M&# c phân tranh cũng nh&# tài tiên tri các ti&# n tri&# n c&# a l&# ch s&# Vi&# t Nam.

Ti&# u s&#

Nguyễn Bỉnh Khiêm

Ông sinh năm Tân Hợi đời vua Lê Thánh Tông, tức năm Hồng Đức thứ 22 (1491) tại làng Trung Am huyện Vĩnh Lại, Hải Dương, nay là làng Trung Am xã Lý Học huyện Vĩnh Bảo, Hải Phòng. Sinh trưởng trong một danh gia vọng tộc, thân phụ ông là Thái bảo Nghiêm Quốc công Nguyễn Văn Đĩnh; thân mẫu là bà Nguyễn Thị Thục, con gái quan Thượng thư Nguyễn Văn Lân, là người giỏi văn thơ và am hiểu lý số, nên Nguyễn Bỉnh Khiêm từ nhỏ đã tiếp thu truyền thống gia giáo nghiêm khắc.

Ông khôi ngô, tuấn tú, khác thường, một tuổi ông đã nói sõi, lên năm tuổi đọc mở đầu kinh sách, truyền miệng cho thơ văn chữ Nôm, ông học đầu như thầy, không quên chữ nào. Lên ông theo học Bổng nhân Lương Ngọc Đĩnh ở làng Lạc Trì, huyện Hoằng Hoá (Thanh Hoá). Ông sáng dạ, thông minh lại chăm học hành nên được thầy rất khen ngợi.

Thầy dạy gì trong nhà học liền, ông không muộn xuýt đâu, lại diên, đàn ông nọt nọt. Năm Đĩnh Chính thứ sáu (1535) đời vua Mạc Đăng Doanh lúc 45 tuổi, ông mới đi thi và đậu Trạng nguyên. Vua Mạc cử ông lên làm Tư Thục lang Đông các Học sĩ. Vì ông đậu Trạng nguyên và được phong tước Trình Tuy nhân hậu nên dân gian gọi ông là Trạng Trình.

Làm quan được bảy năm, ông dâng sớ hạch tội 18 ông thần nhàn nhàn không được vua nghe nên xin cáo quan năm 1542.

Khi vị trí sĩ, ông dạy am Bạch Vân và dạy hiệu Bạch Vân cư sĩ mở trường dạy học ở sông Tuy, do đó học trò gọi ông là "Tuyệt giang Phu tử". Bên cạnh ông là những tài danh nổi tiếng thời nhà Mạc như Bùi Doãn Đĩnh, Thám hoa Nguyễn Thạc Hữu, Thủ Quốc công Thượng thư Trạng nguyên Nguyễn Thiệu. Học trò của ông có nhiều người nổi tiếng như Nguyễn Dữ - tác giả Truyện Kiều, Thượng thư Bộ Lại Lương Ngọc Hổ, Khánh, Trạng Bùng Phùng Khắc Khoan, Quốc

công Nguyễn Quy&#n, Th&#ng th&# B&# H&# Tr&#ng nguyên Giáp H&#i, Ti&#n sĩ Tr&#ng Th&#i C&#, Ti&#n sĩ Đình Th&#i Trung, Hàn Giang Phu t&# Nguyễn Văn Chính ... Ông m&#t năm t&# D&#u (1585) h&#ng th&# 95 tu&#i. L&# tang ông có quan ph&# chính tri&#u đình là &#ng v&#ng M&#c Đôn Nh&#ng đ&#n đ&#u các quan đ&#i th&#n v&# vi&#ng. Vì c&# vua M&#c c&# ng&#i đ&#c vua coi nh&# cha v&# đ&# l&# tang nói lên s&# trân tr&#ng r&#t l&#n c&# a nhà M&#c v&#i Tr&#ng Trình. Trong bu&#i l&# tang &#y, &#ng v&#ng đã thay m&#t vua truy phong Nguyễn B&#nh Khiêm t&#c Thái phó Trình Qu&#c công.

Tác phẩm văn chương

Nguyễn B&#nh Khiêm đã đ&# l&#i cho h&#u th&# nh&#ng tác phẩm văn th&# có giá tr&# nh&# t&#p th&#*B&#ch Vân* , g&#m hàng trăm bài th&# ch&# Hán (còn l&#u l&#i) và hai t&#p *Trình Qu&#c công B&#ch vân thi t* &#p và *Trình Qu&#c công Nguyễn B&#nh Khiêm thi t&#p* , hay còn g&#i là *B&#ch Vân qu&#c ng&# thi* , (v&#i hàng trăm bài th&# ch&# Nôm) hi&#n còn l&#u l&#i đ&#c m&#t quy&#n c&# a *B&#ch Vân thi t&#p* g&#m 100 bài và 23 bài th&# trong t&#p *B&#ch Vân Gia Hu&#n* mang nhi&#u ch&#t hi&#n th&#c và tri&#t lý sâu xa, th&# hi&#n đ&#o lý đ&#i nhân x&# th&# l&#y đ&#c bao trùm lên t&#t c&#, m&#c đích đ&# r&#n đ&#y đ&#i.

Tiên tri

Khi theo h&#c B&#ng nhân L&#ng Đ&#c B&#ng, ông đ&#c truy&#n cho quy&#n*Thái t&# th&#n kinh t&#* đó ông tinh thông v&# lý h&#c, t&#ng s&#... Sau này, dù Nguyễn B&#nh Khiêm không còn làm quan nh&#ng vua M&#c Hi&#n Tông (M&#c Phúc H&#i) v&#n phong cho ông t&#c Trình Tuy&#n h&#u vào năm Giáp Thìn (1544), ng&# ý đ&# cao ông có công kh&#i ngu&#n ngành lý h&#c, gi&#ng nh&# Trình Y Xuyên, Trình Minh Đ&#o bên Trung Hoa. Sau đó đ&#c thăng ch&#c Th&#ng th&# b&# l&#i t&#c hi&#u Trình qu&#c công. Nh&# h&#c tính theo Thái t&#t, ông tiên đoán đ&#c bi&#n c&# x&#y ra 500 năm sau này. Ng&#i Trung Hoa khen Tr&#ng Trình Nguyễn B&#nh Khiêm là "*An Nam lý s&# h&#u Trình Tuy&#n*". Ông tinh thông v&# thu&#t s&#, đ&#c dân gian truy&#n t&#ng và suy tôn là "nhà tiên tri" s&# m&#t c&# a Vi&#t Nam. Ông đã cho ra đ&#i hàng lo&#t nh&#ng l&#i tiên tri cho h&#u th&# mà ng&#i đ&#i g&#i là "*S&#m Tr&#ng Trình*". T&#ng truy&#n, ông là ng&#i đã đ&#a ra l&#i khuyên giúp các nhà Nguyễn, M&#c, Tr&#nh, Lê. Khi Nguyễn Hoàng s&# b&# anh r&# Tr&#nh Ki&#m gi&#t, ông khuyên nên xin v&# phía nam v&#i câu "*Hoành S&#n nh&#t đ&#i, v&#n đ&#i dung thân*" (có tài li&#u vi&#t là "kh&# dĩ dung thân") nghĩa là "M&#t đ&#i Hoành S&#n có th&# dung thân lâu dài". Nguyễn Hoàng nghe theo và l&#p đ&#c nghi&#p l&#n, truy&#n cho con cháu t&# đ&#t Thu&#n Hoá. Lúc nhà M&#c s&#p m&#t cũng sai ng&#i đ&#n h&#i ông, ông khuyên vua t&#i nhà M&#c

"Cao B&#ng tuy thi&#n, kh&# di&#n s&# th&# "

(t&#c Cao B&#ng tuy nh&#, nh&#ng c&# th&# gi&# đ&# c). Nhà M&#c theo l&#i ông và gi&# đ&# c đ&#t Cao B&#ng g&#n 80 năm n&#a. Đ&#i v&#i Lê - Tr&#nh, khi vua Lê Trung Tông ch&#t không có con n&#i, Tr&#nh Ki&#m đ&#nh thay ngôi nhà Lê nh&#ng còn s&# đ&# lu&#n nên sai ng&#&#i đ&#n h&#i ông. Ông nói v&#i chú ti&#u, nh&#ng th&#c ra là nói v&#i b&# tội h&# Tr&#nh:

"Gi&# chùa th&# Ph&# t thì ăn o&#n"

(ý nói gi&# là b&# tội c&#a các vua Lê thì l&#i h&#n). Tr&#nh Ki&#m nghe theo, sai ng&#&#i tìm ng&#&#i tôn th&#t nhà Lê thu&#c chi Lê Tr&# (anh Lê L&#i) đ&#a lên ngôi, t&#c là vua Lê Anh Tông. H&# Tr&#nh m&#&#n ti&#ng th&# nhà Lê nh&#ng n&#m th&#c quy&#n đ&#u hành chính s&#, còn nhà Lê nh&# h&# Tr&#nh lo đ&# cho m&#i chuy&#n chính s&#, hai bên n&#&#ng t&#a l&#n nhau t&#n t&#i t&#i h&#n 200 năm. B&#i th&# còn có câu: *"Lê t&#n Tr&#nh t&#i"*.

□

Nh&#n xét

Nh&#n xét v&# Nguyễn B&#nh Khiêm, nhà s&# h&#c Phan Huy Chú đã vi&#t trong b&# sách l&#n L&#ch tri&#u hi&#n ch&#&#ng l&#ai chí: *"M&#t b&#c k&# tài, h&#n danh mu&#n thu&# "*.

La S&#n Phu t&# Nguyễn Thi&#p khi v&# thăm đ&#n th&# Nguyễn B&#nh Khiêm, có bài th&# *Quá Trình tuy&#n m&#c t&#*

(Qua thăm đ&#n cũ Trình tuy&#n) đã xem Trình tuy&#n là ng&#&#i có tài

"Huy&#n c&# tham t&#o hóa"

(n&#m đ&#&#c huy&#n vi xen vào công vi&#c c&#a t&#o hóa).

Ti&#n sĩ th&#i nhà H&#u Lê Vũ Khâm Lân đã làm bia &# đ&#n Tr&#ng Trình và nói r&#ng danh ti&#ng Tr&#ng

Nh&# núi Thái s&#n, sao B&#c Đ&#u

Nghìn năm sau nh&# v&#n m&#t ngày.

Giai tho&#i

T&#&#ng truy&#n thu&# nh&# Nguyễn B&#nh Khiêm có tên là Văn Đ&#t. M&# ông là Nh&# th&# v&#n tinh thông t&#&#ng s&# và có &#&#c v&#ng là l&#y ch&#ng làm vua ho&#c có con làm vua. Do đó trong quá trình đ&#y đ&#, bà đã truy&#n cho ông m&# &#&#c &#y r&#i.

M&#t hôm khi bà đi v&#ng, ông Đ&#nh &# nhà v&#i con và tình c&# hát:

"Nguyễn t&# treo cung, Nguyễn t&# treo cung".

Không ng&# Nguyễn B&#nh Khiêm nhanh nh&#u &#ng đ&#i l&#i ngay:

"V&#n tay tiên, nh&# nh&# rung".

Khi bà v&# đ&#n nhà, ông r&#t tâm đ&#c k&# l&#i chuy&#n &#y thì b&# bà trách nuôi con mong làm vua làm chúa c&# sao l&#i mong làm b&#y tôi (Nguyễn t&# ch&# b&#y tôi).

L&#i m&#t l&#n khác bà đ&#y Nguyễn B&#nh Khiêm câu hát

"B&#ng b&#ng bang bang, ngày sau con l&#n con t&#a ngai vàng".

Ông Đ&#nh ho&#ng s&# vì n&#u tri&#u đình hay đ&#&#c s&# m&#t đ&#u v&# t&#i khi quân nên s&#a l&#i:

"B&#ng b&#ng bang bang, ngày sau con l&#n con v&#n ngai vàng".

Nh&#u l&#n nh&# v&#y, bà r&#t b&#t bình nên b&# đi. Nguyễn B&#nh Khiêm l&#n lên ch&# đ&#&#c &# c&#nh b&#.

Táng truy&#n sau đó bà l&#y m&#t ng&#i h&# Phùng và sinh ra Tr&#ng Bùng Phùng Kh&#c Khoan. Sau chính Kh&#c Khoan tr&# thành h&#c trò c&#a Nguy&#n B&#nh Khiêm. Bà Nh&# Th&# v&#n không tho&# chí vì h&# Phùng không có chí làm vua. Mãi sau này bà Nh&# tình c&# g&#p m&#t trang nam nhi làng chài đang kéo l&#i mà bà ti&#c nu&#i vì cho r&#ng ng&#i này có s&# làm vua, còn tu&#i mình đã cao. Ng&#i đó chính là M&#c Đ&#ng Dung, v&# vua khai tri&#u c&#a nhà M&#c.

Táng dài th&# Nguy&#n B&#nh Khiêm

Tr&#ng trình Nguy&#n B&#nh Khiêm sinh năm 1491, m&#t năm 1585, ng&#i làng Trung Am, huy&#n Vĩnh L&#i (nay là xã C&# Am, huy&#n Vĩnh B&#o, ngo&#i thành H&#i Phòng).Hi&#n có đ&#n th&# t&#i xã Lý H&#c ,Huy&#n Vĩnh B&#o,Thành ph&# H&#i Phòng).. Sinh tr&#ng trong m&#t gia đình v&#ng t&#c (cháu ngo&#i quan th&#ng th&# Nh&# Văn Lan) có h&#c v&#n, c&# hai thân m&#u đ&#u là nh&#ng ng&#i có văn tài h&#c h&#nh nên Nguy&#n B&#nh Khiêm t&# s&#m đã h&#p th&# truy&#n th&#ng gia giáo k&# c&#ng Thân ph&# c&# Văn Đ&#nh, thân m&#u Nh&# Th&# Th&#c, ng&#i đ&#t Tiên Minh, làng An T&# h&#. Ngo&#i c&#a Nguy&#n B&#nh Khiêm là Nh&# Văn Lan, đã làm r&#ng r&# dòng h&# và quê h&#ng v&#i b&#ng vàng ti&#n sĩ, khoa thi năm Quý mùi, niên hi&#u Quang Thu&#n, đ&#i Lê Thánh Tông, đ&#c nhà Vua tin dùng, phong ch&#c Th&#ng th&# b&# H&#.

Sau đây là Ti&#u s&# c&#a Tr&#ng Trình Nguy&#n B&#nh Khiêm, trích trong quy&#n sách "Công Đ&# T&#p Ký" c&#a Vũ

Ph&#ng Đ&#, đ&#ch gi&# Tô Nam Nguy&#n đ&#nh Di&#m. Ông Nguy&#n b&#nh Khiêm, Đ&#o hi&#u là B&#ch Vân C&# Sĩ, ng&#i làng Trung Am huy&#n Vĩnh L&#i. Tiên t&# ngày x&#a tu nhân tích đ&#c đã nhi&#u (nay không th&# kh&#o c&#u đ&#c), ch&# bi&#t t&# đ&#i c&# T&# đ&#c t&#p phong Thi&#u B&#o T&# Qu&#n Công, m&# t&# là Văn T&#nh, c&# Bà đ&#c phong Chính Phu Nhân Ph&#m th&# Trinh Hu&#, nguyên tr&#c các c&# l&#p gia c&# n&#i có núi sông bao b&#c, h&#p v&#i ki&#u đ&#t Cao Bi&#n. Ph&# thân đ&#c t&#ng phong Thái B&#o Nghi&#m Qu&#n Công, m&# t&# là Văn Đ&#nh, Đ&#o hi&#u là Cù Xuyên Tiên Sinh, nguyên ng&#i h&#c r&#ng tài cao, l&#i có đ&#c t&#t, đ&#c sung ch&#c Thái H&#c Sinh.

Thân m&#u h&# Nh&#, đ&#c phong T&# Th&#c Phu Nhân, nguyên ng&#i i &# Ân T&# H&#, thu&#c huy&#n Tiên Minh, là con gái quan H&# B&# Th&#ng th&# Nh&# văn Lan. Bà v&#n là ng&#i thông minh, h&#c r&#ng văn hay, l&#i tinh c&# môn t&#ng s&#, ngay th&#i H&#ng Đ&#c mà bà đã tính đ&#c r&#ng : V&#n m&#nh nhà Lê ch&# sau 40 năm n&#a thì s&# suy đ&#i. Vì có m&#t chí h&#ng phò vua giúp n&#c c&#a b&#c tr&#ng phu, mu&#n ch&#n m&#t ng&#i v&#a ý m&#i ch&#u k&#t duyên, nên đã ch&#ngót 20 năm tr&#i, khi g&#p Ông Văn Đ&#nh có t&#ng sinh đ&#c quý t&# nên bà m&#i l&#y. Nh&#ng l&#i g&#p m&#t trang thi&#u niên trong lúc sang b&#n đồ Hàn thu&#c con sông Tuy&#t giang, thì Bà ng&#c nhiên than r&#ng : Lúc tr&# ch&#ng g&#p, ngày nay t&#i đây làm gì! Nh&#ng ng&#i theo h&#u không hi&#u ra sao, c&#m roi đánh đ&#i thi&#u niên &#y đi, r&#i sau Bà h&#i l&#i tánh danh, m&#i bi&#t ng&#i &#y là M&#c Đ&#ng Dung, khi&#n Bà ph&#i sanh lòng h&#i h&#n đ&#n m&#y năm tr&#i.

Tiên sinh sanh vào năm H&#ng Đ&#c th&# 21 (t&#c năm Tân H&#i 1491), lúc s&# sanh, vóc ng&#i có v&# hùng vĩ, khi ch&#a đ&#y năm đã bi&#t nói. M&#t hôm, vào bu&#i sáng s&#m, Văn Đ&#nh đang b&# c&#u &

trên tay, b&#ng th&#y c&#u nói ngay lên r&#ng : "M&#t Tr&#i m&#c &#ph&#ng Đông." Ông &#y làm &#! R&#i năm lên 4, thì Phu nhân d&#y c&#u h&#c kinh truy&#n, h&# d&#y đ&#n đầu là c&#u thu&#c lòng đ&#n đó, và th&# qu&#c âm c&#u đã nh&# đ&#c đ&#n m&#y ch&#c bài. L&#i m&#t hôm Bà đi v&#ng, Ông &# nhà bày trò kéo dây đùa v&#i lũ tr&#, nhân đ&#c b&#n m&#t câu r&#ng :

Nguyễn t treo cung, Nguyễn t treo cung"

, r&#i Ông mu&#n đ&#c ti&#p câu n&#a nh&#ng ch&#a nghĩ k&#p thì c&#u đ&#ng bên đ&#c luôn ngay r&#ng :
" *Vén tay Tiên, nh&#n nh&#n rung*".

Ông th&#y c&#u m&#n ti&#p nh&# v&#y thì có ý m&#ng th&#m, đ&#i khi Bà v&# thu&#t &#i cho nghe. Bà &#y làm b&#t mãi nói v&#i Ông r&#ng : Nguyễn t là t&#ng b&# tôi, c&# sao Ông &#i d&#y con mình nh&# th&# ? Ông c&# th&#n xin &#i, nh&#ng Bà v&#n không nguôi gi&#n, b&# v&# &# bên cha m&# đ&#, cách ít lâu thì m&#t. L&#i có truy&#n ngôn r&#ng : Lúc Ông còn đ&# ch&#m, cùng v&#i lũ tr&# ra t&#m &# b&#n đồ Hàn, khi &#y có chú thuy&#n buôn ng&#&#i Tàu nhìn th&#y t&#ng m&#o c&#a Ông, chú b&#o v&#i m&#i ng&#&#i r&#ng, c&#u bé n&#y có t&#ng r&#t quý, ch&# hi&#m m&#t n&#i là da h&#i thô, v&# sau ch&# làm đ&#n Tr&#ng nguyên T&# T&#ng mà thôi. Vì th&# nên ai cũng đoán ch&#c r&#ng, Ông s&# là b&#c t&# ph&# c&#a qu&#c gia sau n&#y. Nh&# Ông lúc còn niên thi&#u, h&#c v&#n s&# đ&#c ngay t&# gia đình, đ&#n khi &#n tu&#i, nghe nói có quan B&#ng Nhãn L&#ng đ&#c B&#ng, n&#i ti&#ng v&#n ch&#ng quán th&#, Ông bèn tìm đ&#n đ&# xin nh&#p h&#c. L&#ng Công là ng&#&#i làng H&#i Trào, thu&#c huy&#n Ho&#ng Hóa, lúc Ngài ph&#ng m&#nh sang s&# nhà Minh, có h&#c đ&#&#c phép Thái &#t Th&#n Kinh c&#a ng&#&#i cùng h&#, t&#c là dòng dõi c&#a L&#ng Nh&# H&#t (Ông H&#t tr&#&#c hàng nhà Minh, đ&#&#c phong t&#&#c là L&#ng L&#ng V&#ng). L&#ng Công r&#t tinh thông v&# &# huy&#n vi, đem truy&#n &#i cho Ông, đ&#n khi Ngài b&# &#m n&#ng, &#i đem con là L&#ng h&#u Khánh ký thác v&#i Ông, Ông săn sóc d&#y d&# ch&#ng khác con mình, sau n&#y ông Khánh cũng đ&#&#c thành đ&#t.

Nh&#ng năm Quang Thi&#u (1516-1526), g&#p lúc lo&#n &#c, Ông v&# &#n c&# đ&# d&#y h&#c trò, &#y Đ&#o làm vui, ch&#ng c&#u danh ti&#ng, nh&#ng sang đ&#n th&#i đ&#u niên hi&#u Th&#ng Nguyên (t&#c Lê Hoàng Đ&# Thung) thì Tr&#nh Tuy và M&#c Đ&#ng Dung cũng đ&#u có ý hi&#p ch&# Thiên t&# đ&# sai khi&#n ch&# h&#u, hai bên gây cu&#c n&#i chi&#n, khi&#n trong n&#&#c ch&#u c&#nh &#m than, lúc &#y Ông có c&#m h&#ng m&#t bài th&# r&#ng :

*Thái hòa vũ trụ ã b&#t Ngu Chu,
H&# chi&#n giao tranh t&#u &#ng thù.
Xuyên huy&#t s&#n hài tùy x&# h&#u,
Uyên ng&# t&#ng tr&#&#c v&# thùy khu.
Trùng h&#ng dĩ b&#c đ&# giang mã,
H&#u ho&#n &#ng phòng nh&#p th&#t khu
Th&# s&# đ&#o đ&#u h&#u thuy&#t tr&#&#c,
Túy ngâm tr&#ch b&#n nh&#m nhàn du*

D&#CH :

*Thái hòa ch&#ng th&#y c&#nh Ngu Chu,
Hai phái thù h&#n chém gi&#t nhau.
Nhu&#m máu ph&#i x&#ng đà kh&#p ch&#n,
Xua chà đ&#u &#i s&# v&# ai đâu ?
Trùng h&#ng du&#i ng&#a qua sông tr&#&#c,
H&#u ho&#n phòng beo t&#n c&#a sau.
Ngán n&#i v&#i c&# đ&#i th&#i phó m&#c,
Say r&#i d&#o su&#i hát v&#i câu.*

S&# dĩ có bài th&# trên vì Ông bi&#t rõ nhà Lê s&# đ&#&#c trung h&#ng, đ&#u r&#ng ngày nay t&#m ph&#i tìm

k&#an thân, nh&#ng r&#i sau đây t&#t nhiên s&# l&#i khôi ph&#c đ&#c n&#c, mà câu : Beo ti&#n c&#a sau, ch&# là nói kín đó thôi. Qu&# nhiên v&# sau, nhà Lê trung h&#ng, b&#n ph&#ng tr&# l&#i yên t&#nh, b&#y gi&# b&#n h&#u đ&#u khuy&#n Ông ra làm quan, đ&#n năm 44 tu&#i Ông m&#i ch&#u ra &#ng thí, khoa h&#ng thi &#y, Ông đ&#c đ&# đ&#u, r&#i năm sau, t&#c là năm th&# 6 đ&#i nhà M&#c (1535), l&#i ra t&#nh thì đ&#c đ&# th&# nh&#t, khi vào đình đ&#i, l&#i đ&# T&#n Sĩ đ&# nh&#t danh, đ&#c b&# ch&#c Đông Các Hi&#u Th&#, trong th&#i Thái Tông nhà M&#c, Ông có làm 2 bài th&# " *Xuân thiên ng&# t&#u*", đ&#u đ&#c h&#ng &#u, r&#i thăng ch&#c H&#u Th&# Lang Hình B&#, sau th&#i gian ng&#n l&#i thăng ch&#c T&# Th&# Lang, kiêm ch&#c Đông Các Đ&#i H&#c Sĩ.

Trong 8 năm &# tri&#u, Ông có dâng s&# h&#ch t&#i 18 k&# n&#nh th&#n, xin đem chém đ&# làm g&#ng, b&#i vì b&#n tâm c&#a Ông ch&# mu&#n làm trăm h&# đ&#u đ&#c an vui, nh&#ng ng&#i tàn t&#t mù lòa cũng cho h&# đ&#c có ngh&# ca hát bói toán, nh&#ng r&#i g&#p ph&#i con r&# tên là Ph&#m Dao &# th&# l&#ng hành, vì s&# liên l&#y đ&#n mình nên Ông cáo quan xin v&# trí sĩ. Th&# là gi&#a năm Qu&#ng Hòa th&# 2 (1542), Ông m&#i 52 tu&#i đã xin trí sĩ, treo mũ v&# làng, đ&#ng Am B&#ch Vân &# phía t&# ch&# làng Ông &# và v&#n l&#y hi&#u là B&#ch Vân C&# Sĩ. Khi &#y Ông có b&#c 2 chi&#c c&#u Nghinh Phong và Tr&#ng Xuân đ&# khi h&#ng mát, đ&#ng m&#t ngôi quán g&#i là Trung Tân &# b&#n Tuy&#t giang, có bia đ&# ghi s&# th&#c. Ngoài ra, Ông còn tu b&# chùa chi&#n, có lúc cùng các lão tăng đàm lu&#n, có khi th&# m&#t con thuy&#n đ&#o ch&#i Kim H&#i, Úc H&#i đ&# xem đánh cá. Còn ch&# danh s&#n th&#ng c&#nh, nh&# núi An T&#, Ng&#a Vân, Kính Ch&#, Đ&# S&#n, n&#i nào Ông cũng ch&#ng g&#y tr&#o lên, th&#a h&#ng ng&#m v&#nh, quên c&# s&#m chi&#u; m&#i khi th&#y ch&# r&#ng cây chim đ&#i gi&#ng ca thì Ông h&#n h&# t&# đ&#c, qu&# là m&#t v&# L&#c đ&#a Th&#n Tiên. Nh&#ng trong th&#i gian đ&#ng lão &# ch&#n gia h&#ng, tuy r&#ng không đ&# qu&#c chính, th&# mà h&# M&#c v&#n ph&#i kính tr&#ng nh&# m&#t ông th&#y, nh&#ng vi&#c tr&#ng đ&#i th&#ng sai s&# gi&# v&# h&#i, có khi l&#i đ&#n lên kinh thành đ&# h&#i, Ông đ&#u ung dung ch&# đ&#n, nh&# đó b&# ích r&#t nhi&#u. Xong r&#i Ông l&#i tr&# v&# am cũ, h&# M&#c ân c&#n gi&# l&#i cũng ch&#ng đ&#c, v&# sau ph&#i li&#t vào h&#ng nh&#t công th&#n, phong t&#c là Trình Tuy&#n H&#u, đ&#n đ&#n thăng đ&#n L&#i B&# Th&#ng Th&# Thái Phó Trình Qu&#c Công. Ông Bà nh&# đ&#i cũng đ&#c phong &#m, 3 ng&#i th&#p v&#i 7 ng&#i con cũng theo th&# t&# phong hàm.

Th&# r&#i đ&#n năm C&#nh L&#ch th&# 3 th&#i nhà M&#c (t&#c M&#c Phúc Nguyên 1550), Th&# Qu&#c Công , ng&#i xã Khoa Ho&#ch huy&#n Thanh Oai tên là Nguyễn Thi&#n, con là Quy&#n và M&#i v&# hàng Qu&#c tri&#u, Ông có làm m&#t bài th&# g&#i cho Thi&#n có nh&#ng câu r&#ng :

"C&# ng&# t&#n cô duy nghĩa t&#i,
Tri quân x&# b&#n kh&#i tâm cam."

Đ&# CH :

Ta giúp m&# cô vì tr&#ng nghĩa,
Ông khi x&# b&#n há cam lòng.

L&#i có câu r&#ng :

"Khí v&#n nh&#t chu ly ph&#c h&#p,
Tr&#ng giang kh&#i h&#u h&#n đông nam."

Đ&# CH :

V&#n chuy&#n m&#t vòng tan l&#i h&#p,
Tr&#ng giang đâu có h&#n đông nam.

Thi&#n xem th&#, trong lòng c&#m th&#y b&#t r&#t, còn Quy&#n cũng là t&#ng tài, luôn luôn l&#p đ&#c chi&#n công. Phúc Nguyên l&#y làm lo ng&#i, h&#i k&#n&#i Ông thì Ông th&#a r&#ng : Cha Quy&#n v&#i th&#n là ch&# b&#n thân t&# tr&#c, và đã &# trong nhà th&#n, hi&#n nay đ&#c ra tr&#n th&# Thiên Tr&#ng ng, &

vào tình thế bán tín bán nghi, nay muốn dùng kẻ b&#t l&#i, thế cần khác chi th&# tay vào túi đ&# l&# y m&#t v&#t gì mà thôi.

R&#i Ông xin v&#i M&#c Phúc Nguyên trao cho 100 tr&#ng s&#, sai đi ph&#c s&#n &# bên b&#c ng&#n. Ông g&#i th&# cho Quy&#n, h&#n sang bên thuy&#n nâng chén r&#u nh&#t k&# l&#i tình x&#a, r&#i nhân lúc đã quá say, ph&#c binh n&#i d&#y b&#t cốc đem v&# nam ng&#n, Ông m&#i đem ân nghĩa qu&#c gia đ&# khuyên nh&#. Quy&#n c&#m đ&#ng khóc n&#c n&#, Ông b&#n d&#n v&# qui thu&#n h&# M&#c, r&#i sau tr&# thành m&#t viên danh t&#ng, nh&# đó nhà M&#c duy trì thêm đ&#c m&#y ch&#c năm n&#a. Trong th&#i gian &#y, Đ&#c Th&# T&# (Tr&#nh Ki&#m) đã d&#y nghĩa binh, thanh th&# vang kh&#p xa g&#n, đánh nhau m&#y tr&#n &# c&#a Th&#n Phù. Khi&#m V&#ng M&#c Kính Đ&#n đ&#i b&#i, Th&# T&# th&#a c&# ti&#n binh theo đ&#ng Tây S&#n ra đánh Kinh B&#c, khi&#n cho trong ngoài n&#m n&#p lo s&#, Ông hi&#n k&# sách h&# h&# th&#c th&#c, h&# M&#c theo đó thi hành, b&#y gi&# trong cõi m&#i t&#m &#n đ&#nh.

M&#c M&#u H&#p, năm Diên Thành th&# 8 (1585), t&#c năm &#t D&#u tháng 11 thì Ông lâm b&#nh. M&#u H&#p sai s&# đ&#n v&#n an và h&#i v&# qu&#c s&#. Ông ch&# tr&# l&#i r&#ng :*"Tha nh&#t qu&#c h&#u s&# c&#, Cao B&#ng tuy t&#u kh&# duyên s&# th&#."*

Nghĩa là : Sau n&#y qu&#c gia h&#u s&# thì đ&#t Cao B&#ng tuy nh&# cũng gi&# thêm đ&#c m&#y đ&#i. Qu&#nhiên, cách 7 năm sau thì h&# M&#c m&#t, r&#i các Chúa nhà M&#c nh&# C&#n Th&#ng, Long Thái, Thu&#n Đ&#c, Vĩnh X&#ng, rút lui lên gi&# Cao B&#ng đ&#c 70 năm, nghĩa là sau 3, 4 đ&#i thì m&#i hoàn toàn b&#i đ&#t, coi đó thì l&#i nói c&#a Ông đ&# đoán ch&#ng sai chút nào. Nh&#ng r&#i trong tháng &#y, gi&#a ngày 28 thì Ông t&# th&#, h&#ng th&# 95 tu&#i, h&#c trở suy tôn hi&#u là "Tuy&#t Giang Đ&#i Phu", ph&#n m&# &# trên m&#t cái gò đ&#t trong làng. . . . .

Năm Thu&#n Bình th&# 8 (1556), Lê Trung Tông m&#t, không có hoàng nam n&#i ng&#i. Th&# T&# (Tr&#nh Ki&#m) do đ&# không bi&#t l&#p ai, h&#i Tr&#ng nguyên Phùng kh&#c Khoan, cũng không quy&#t đ&#nh n&#i, nên m&#i ph&#i sai gia nhân ng&#m đem l&# v&#t v&# t&#n H&#i D&#ng đ&# h&#i, Ông không tr&# l&#i mà ch&# quay l&#i b&#o các gia nhân r&#ng : "V&# n&#y lúa không đ&#c m&#y, ch&# t&#i th&#c gi&#ng không t&#t, v&#y các ng&#i ph&#i đi tìm gi&#ng cũ đ&# mà gieo m&#." Nói xong, Ông l&#i lên xe ra chùa, sai các chú ti&#u quét đ&#n đ&#t h&#ng, ngoài ra không h&# đá đ&#ng gì đ&#n chuy&#n khác, b&#i vì Ông đã h&#i t&# cho bi&#t cái thâm ý là : C&# vi&#c th&# Ph&#t thì đ&#c ăn o&#n.

R&#i Tr&#ng Phùng th&#y th&# v&#i vàng v&# báo, Th&# T&# hi&#u ngay, b&#n đón Anh Tông (Lê duy Bang) v&# l&#p, tình thế trong n&#c m&#i đ&#c &#n đ&#nh. Trong th&#i gian &#y, Đ&#n Qu&#c Công Nguy&#n Hoàng là con Chiêu Huân Tĩnh V&#ng, đ&#ng lúc &# trong tình thế nguy ng&#p vì s&# không thoát kh&#i tay Tr&#nh Ki&#m, thân m&#u c&#a ng&#i v&#n dòng h&# Ph&#m đã đ&#c tôn là Thánh m&#u, nguyên quán &# làng Ph&#m X&# thu&#c huy&#n T&# K&#, v&#i Ông là ch&# đ&#ng h&#ng, nên th&#ng bí m&#t sai ng&#i v&# làng nh&# Ông ch&# giúp cho con trai bà m&#t đ&#ng s&#ng. S&# gi&# đ&#t gói b&#c n&#n &# tr&#c m&#t Ông, r&#i b&#i l&#y lia l&#a. Ông th&#y s&# gi&# n&#n m&#i, nh&#ng v&#n không nói gì, r&#i đ&#ng ph&#t lên, tay c&#m chi&#c g&#y, th&#ng th&#nh ra l&#i v&#n sau, là n&#i có h&#n 10 t&#ng đá xanh x&#p thành m&#t dãy núi gi&# (non b&#) quanh co, tr&#c núi lúc &#y có nh&#ng đàn ki&#n đ&#ng men theo t&#ng đá leo lên, Ông ng&#m nghĩa chúng m&#t lát r&#i m&#m c&#i đ&#c m&#t câu :*"Hoành s&#n nh&#t đái v&#n đ&#i dung thân"*, nghĩa là : M&#t dãy Hoành s&#n có th&# dung thân đ&#c.

S&# gi&# hi&#u ý tr&# v&# thu&#t l&#i v&#i Nguy&#n Hoàng. Hoàng b&#n xin vào tr&#n th&# Qu&#ng nam, đ&#n nay hùng c&# c&# m&#t vùng đó...

Nói v&# môn sinh c&#a Ông, thế cần không bi&#t bao nhiêu mà k&#, nh&#ng nói riêng v&# nh&#ng ng&#i có ti&#ng tầm l&#ng l&#y thì có : Phùng kh&#c Khoan, L&#ng h&#u Khánh, Nguy&#n D&#, và Tr&#ng Thì C&#, đ&#u đã nh&#n truy&#n th&# s&# h&#c t&#ng đi đ&#n ch&# uy&#n thâm, và sau đ&#u là các b&#c danh th&#n trong th&#i Trung h&#ng. Nh&#c l&#i khi Phùng kh&#c Khoan còn theo h&#c B&#ch Vân Tiên Sinh, lúc thành tài r&#i, b&#ng có m&#t đêm Tiên Sinh đ&#n ch&# nhà tr&# c&#a Khoan, Tiên Sinh gõ c&#a b&#o r&#ng : Gà gáy r&#i đ&#y, sao anh ch&#a d&#y n&#u ăn mà còn n&#m &# &# đó. Kh&#c Khoan hi&#u rõ ý th&#y

nên v&#i thu x&#p l&#n vào vùng Thanh Hóa, nh&#ng l&#i n c&# v&#i Ông Nguyễn n D&#, ch&# ch&# a ch&# u ra làm quan. Trong th&#i gian nhàn r&#i y, Nguyễn n D&# có so&#n ra b&# Truy&#n K&# M&#n L&#c, đ&# c Ông ph&# chính r&#t nhi&#u, cho nên m&#i thành ra m&#t cu&#n Thiên c&# k&# bút. Coi đó, ta th&#y vi&#c đảo t&#o nhân tài đ&# giúp cho b&#n tri&#u lúc y, ph&#n l&#n là nh&# Tiên Sinh v&#y.

Còn nói v&# cá nhân c&#a Tiên Sinh, ta th&#y Tiên Sinh là ng&#i có lòng khoáng đ&#t, t&# ch&#t cao siêu, x&# s&# h&#n nhiên, không h&# có chút c&#nh góc, ai h&#i thì nói, không h&#i thì thôi, mà đã nói ra câu gì, th&#c là b&#t di b&#t đ&#ch, đ&#u r&#ng n&#i thôn dã vui c&#nh cúc tùng, h&#n 40 năm mà lòng v&#n không quên n&#c, t&#c đ&# u th&#i m&#n th&# th&#ng th&#y chan ch&#a trong các v&#n th&#, v&#n ch&#ng vi&#t r&#t t&# nhiên, không c&#n điều luy&#n, gi&#n đ&# mà r&#t l&#u loát, thanh đ&#m mà nhi&#u ý v&#, câu nào cũng có quan h&# đ&#n s&# đ&#y đ&#i. Riêng v&# th&# phú qu&#c ng&#, Tiên sinh so&#n cũng r&#t nhi&#u, tr&#c đã x&#p thành m&#t t&#p g&#i tên là B&#ch Vân Thi T&#p, t&#t c&# đ&#n h&#n ngàn bài, ngày nay sót l&#i đ&# h&#n m&#t trăm, và m&#t thiên Trung Tân Quán Phú , còn thi thì th&#t l&#c h&#t c&# . Nh&#ng xem đ&#i l&#c cũng toàn nh&#ng th&# gió mát trăng thanh, đ&#u ngàn năm sau v&#n còn có th&# t&#ng th&#ng th&#y v&#y. Th&# coi nh&#ng câu :

*Cao kh&#t thùy vi thiên h&# sĩ ?
An nhàn ngã th&# đ&#a trung Tiên*

Nghĩa là :

*Cao s&#ch ai làm thiên h&# sĩ ?
Thanh nhàn ta cũng đ&#a trung Tiên.*

Đó là m&#y câu Tiên sinh t&# thu&#t chí h&#ng c&#a mình thì đ&# rõ. Nói v&# gia đình Tiên sinh có 3 thê thi&#p. Bà Chánh th&#t h&# D&#ng hi&#u T&# Ý, quê H&#i D&#ng, cũng thu&#c b&#n huy&#n, nguyên là ái n&# c&#a quan Hình B&# T&# Th&# Lang D&#ng đ&#c Nhan. Th&# Phu nhân h&# Nguyễn n, hi&#u là Nhu T&#nh. Á Phu nhân h&# Nguyễn n hi&#u Vi T&#nh. Con cái c&#ng 12 ng&#i, 7 trai 5 gái. Con tr&#ng hi&#u là Hàn Giang C&# Sĩ, đ&#c t&#p m&# hàm Trung Trinh Đ&#i Phu, r&#i sau làm đ&#n Phó Hi&#n. Con th&# 2 hi&#u là Túy Am Tiên Sinh, phong hàm Tri&#u Li&#t Đ&#i Phu, t&#c Qu&#ng Nghĩa H&#u. Con th&# 3 phong hàm Hi&#n Cung Đ&#i Phu, t&#c Xuyên Nghĩa Bá, con th&# 4 là Thu&#n Phu, phong hàm Ho&#ng Ngh&# Đ&#i Phu, t&#c Qu&#ng Đô H&#u, con th&# 5 là Thu&#n Đ&#c, t&#c Bá Th&# H&#u, con th&# 6 là Thu&#n Chính t&#c Th&#ng Nghĩa H&#u. T&#t c&# m&#y ng&#i con đ&#u có l&#p đ&#c quân công.

R&#i sau Hàn Giang sinh Thi&#t Đ&#c, Thi&#t Đ&#c sinh Đ&#o T&#n, Đ&#o T&#n sinh Đ&#o Thông, Đ&#o Thông sinh Đ&#ng Doanh, Đ&#ng Doanh sinh Thì Đ&#ng. Lúc y Thì Đ&#ng đã 65 tu&#i, sinh đ&#c 3 ng&#i con trai, đ&#u là cháu 8 đ&#i c&#a Tiên Sinh v&#y. Năm Vĩnh H&#u nguyên niên (t&#c là năm t&#t Mão 1735), ng&#i trong làng nh&# t&#i th&#nh đ&#c c&#a Tiên sinh, có đ&#ng 2 tòa mi&#u ngay n&#n nhà c&#a Tiên sinh ngày tr&#c, r&#i ng&#i hàng T&#ng vì nh&# n đ&#c cũng đ&#n Xuân Thu h&#ng năm t&#t Tiên sinh; còn ng&#i trong h&# là các Ông Nguyễn n h&#u Lý, vì s&# sau n&#y gia ph&# s&# b&# th&#t l&#c, nên có nh&# ta so&#n m&#t bài t&#a. Ta đây sinh s&#n đ&#t H&#ng Châu, đ&#i v&#i Tiên sinh ngày tr&#c , đ&#u là đ&#ng h&#ng, nh&#ng nay cách đã 190 năm r&#i thì còn bi&#t đâu mà nói. . . . .

Nh&#ng ta nh&#n th&#y K&# Lân, Ph&#ng Hoàng đầu ph&#i là v&#t th&#ng th&#y trong vũ tr&#, t&#t nhiên nó ph&#i ra ch&#i v&#n nhà Đ&#ng và núi nhà Chu thì nó m&#i là đi&#m t&#t. Còn nh&# Tiên sinh, s&#n có t&# ch&#t thông tu&#, thêm vào Đ&#o h&#c Thánh Hi&#n, ví th&# đ&#c th&#i đ&# mà thi th&# s&# h&#c, ch&#c s&# t&#o ra c&#nh tr&# bình, thay đ&#i phong t&#c phù b&#c thành ra l&# nghĩa văn minh. Th&# mà trái l&#i, m&#t ng&#i có đ&#c đ&# phò tá v&#ng, l&#i sinh ra gi&#a th&#i bá gi&#, thành ra s&# h&#c tr&# nên vô đ&#ng, th&#c đáng ti&#c thay ! Tuy nhiên, đ&#i dùng thì làm, đ&#i b&# thì n. Đ&#i v&#i Tiên sinh, dù ch&#ng đ&#c đ&#ng cũng có h&# chi. Ta r&#t hâm m&# Tiên sinh v&# ch&# đó. Th&# coi sinh tr&#ng trên đ&#t nhà M&#c, khi th&# ra làm quan đ&# hành s&# h&#c, thì cũng mu&#n b&#t ch&#c Đ&#c Kh&#ng Phu T&# vào y&#t ki&#n

Công Sơn Phất Nhiêu, rồi khi biết rằng không thể giúp được thì vội bỏ đi, rồi mưu n theo trí sáng của Trần Hưng Đạo thăm Xích Tùng T. Nay được nhìn ngắm vẫn còn lại, khác chi nghe thấy những tiếng ném ngọc gieo vàng, rồi rồi như mây năm sóng, sáng sủa như vầng thái dương, mà cái phong vị thơm sông Nghi, hóng mát của Vũ Vu của Ông Tăng Địch ngày trước, và cái phong thú yêu sen, hái lan của tiên nho ngày xưa, hình như ta được nhìn thấy Tiên sinh và Ta được biết kiêu trong Giáng Trần Hưng. Bởi vì Tiên sinh chúng như chúng tinh thâm môn Lý học, biết rõ dĩ vãng cũng như tương lai, mà sự thế thì trăm đời sau cũng chưa thấy có ai hơn được vậy.

Ôi ! trong thiên hạ, các bậc quân vương, các vị hiền gi, họ có thi u chi, những chúng có lúc sống thì được phú quý vinh hoa, còn sau khi mất thì những cái đó lại cũng mai mất đi rồi thì gian, họ còn ai nhớ nữa ? Còn như Tiên sinh, nói về thế họ đã truyền đời 7, 8 đời, gọi thì sĩ phu dân chúng chúng như bóng sao Đu trên trời, dù cách ngàn năm cũng còn tương tự như như một bụi s. Xa thì sự gi Thanh tri u tên Chu Xán, nói đến nhân vật Lĩnh Nam cũng đã có câu : "An-Nam Lý học họu Trình Tuy n" , tức là công nhân và môn Lý học của nhà An-Nam chúng có Trình Tuy n là người s mất, rồi chép vào sách truyền lại bên Tàu. Như thế, để thấy Tiên sinh quả là một người rất mực của nhà ta về thế và truyền vậy.

Họu học Ôn Đình Họu Võ Khâm Lâm chúng thu t.

GHI THÊM CHO RÕ : Ông Nguyễn bính Khiêm, trước được phong là Đông Các Đ i Học Sĩ, sau được phong tước là : Trình Tuy n Họu, rồi đến đến thăng lên L i B Th ng Th Thái Phó Trình Qu c Công. Ông mất ngày 28 tháng 11 năm t D u (1585), thọ 95 tuổi. Ông Trần Hưng Đạo Nguyễn bính Khiêm, ngoài việc dùng thi ca ngâm v như làm thú tiêu khiển, Ông còn mưu dùng văn chúng để giáo hóa người đời, truyền bá những tư tưởng đạo đức, giác ngộ dân chúng, vì trước mất Ông, hoàn cảnh đất nước chúng th t điều tàn, chiến tranh nội da xáo th t, chém giết nhau vì quyền lợi riêng tư, không còn biết đạo đức nhân nghĩa. Ông đã th c hành ch truyền "Văn dĩ t i Đ o" của Thánh Hi n. Ông có viết một tập thơ ch Hán gi là " **B CH VÂN AM THI T P** "

. Tập thơ này gồm hàng ngàn bài thơ v như c nh, tình, hi n đã bỏ th t l c gọi họ t. Về thơ Nôm, Ông có viết tập " **B CH VÂN QU C NG THI T P** ",

gồm nhiều bài thi Đ ng lu t và Ông phong, v i những chúng đ như sau :

- Thú n c , an nhàn t t i,
- than trách đời nhân tình thế thái,
- khuyên răn người đời.

Ngoài ra, Ông Trần Hưng Đạo còn l u truyền l i cho con cháu một quy n S M KÝ truyền thiên, mà con cháu Ông sau này chép vào cuốn **B CH VÂN GIA PH BÍ TRUY N T P**, gọi là **S M TR NG TR ÌNH**

Sau đây xin chép l i vài bài thi tiêu biểu trong cuốn **B ch Vân Qu c Ng Thi T p** :

THÚ THÔN C
M t mai m t cu c m t c n câu,
Th th n m c ai vui thú nào.
Ta đ i ta tìm n i v ng v ,
Ng i khôn ng i đ n ch n lao xao.

*Thu ăn măng trúc, Đông ăn giá,
Xuân tìm h< sen, H< tìm ao.
R< u đ< n g< c cây ta s< nh< p,
Nhìn xem phú quý < chiêm bao.*

TH< GIAN B< N Đ< I

*Th< gian b< n đ< i vững nên đ< i,
M< n < t chua cay < n ng< t búi.
Còn t< n còn b< c còn đ< t< ,
H< t c< m h< t g< o h< t ông tôi.
X< a nay v< n tr< ng ng< i chân th< c,
Ai n< y nào < a k< đ< i bơi.
< th< m< i hay ng< i th< b< c,
Giàu thì tìm đ< n, khó tìm lui.*

C< A N< NG H< N NG< I

*Đ< i n< y nhân nghĩa < vàng m< i,
Có c< a thì h< n h< t m< i < i.
Tr< c đ< n tay không nào th< t h< i,
Sau vào gánh n< ng < i vui c< i.
Anh anh chú chú m< ng h< h< i,
R< u r< u ch< ch< th< t < t< i.
Ng< i, c< a, < y cần ta s< nh< c,
M< i hay r< ng c< a n< ng h< n ng< i .*

Sau đây xin trích vài đ< n trong S< M TR< NG TR< NH

C< M Đ<

*Thanh nhàn vô s< là Tiên,
Năm h< phong nguy< t n< i thuy< n buông ch< i.
C< T< o Hóa, phép đ< i đ< i,*

Đu non mây khói t a,
M t n c cánh bu m trôi.
H u T n m c k ai xua đui,
L u Hán trắng lên ng m m nh Tr i.
Tu i già thua kém b n,
Văn ch ng g i i đ i.
Đ hay nên t lòng ng i d ,
Nghiên bút soi hoa chép m y i.
Bí truy n cho con cháu,
Dành h u th xem ch i.

S M KÝ

N c Nam t h H ng bàng,
B n dâu cu c th , giang san đ i d i.
T Đỉnh Lê Lý Tr n thu tr c,
Đã bao đ i ngòi n c đ i thay.
Núi sông Thiên đ nh đ t bày,
Đ th m y quy n, xem nay m i rành.

...
Kìa kìa gió th i lá rung cây,
Rung B c rung Nam, Đông t i Tây.
Tan tác k n k u an đ t n c,
Xác x c th s ch am mây.
Lâm giang n i sóng mù thao cát,
H ng đ a tràn dâng hóa n c đ y.
M t ng a m t yên ai sùng bái,
Nh n con nhà Vĩnh B o cho hay.
T n ma b c qu trao tay,
Đ Môn Ngh Thái d y đ y can qua.
G a năm hai b y m i ba,
L a đầu mà đ t Tám Gà trên mây.

...
C u đ u Càn Khôn dĩ đ nh,
Thanh minh th i t t hoa tàn.
Tr c đáo d ng đ u mã vĩ,
H binh bát v n nh p Tràng an.
N c d i nh ng k bàng quan,
C tan i mu n toan đ ng đá xe.

...
Long vĩ xà đ u kh i ch n chinh,

Can qua x̄ x̄ kh̄ i đ̄ao binh.
 Mã đ̄ d̄ ng c̄ c anh hùng t̄ n,
 Thân D̄ u niên lai k̄ n thái bình.
 . . .
 Th̄ n Kinh Thái t̄ suy ra,
 Đ̄ dành con cháu đ̄m ra nghi m̄ bàn.
 Ngày th̄ ng xem th̄ y quy n̄ vàng,
 C̄ a riêng b̄ o nḡ c đ̄ tàng xem ch̄ i.
 B̄ i Thái t̄ th̄ y l̄ đ̄ i,
 y thu S̄ m Tr̄ i vô giá th̄ p phân.
 Phú quý h̄ ng tr̄ n m̄ ng,
 B̄ n cùng b̄ ch phát sinh.
 Hoa thôn đ̄a khuy n̄ ph̄ ,
 M̄ c gī d̄ c nh̄ n canh.
 B̄ c h̄ u Kim Thành tráng,
 Nam h̄ u Nḡ c Bích Thành.
 Phân phân từng bách kh̄ i,
 Nh̄ u nh̄ u xu t̄ đ̄ng ch̄nh.
 B̄ o giang Thiên T̄ xu t̄,
 B̄ t ch̄ n t̄ nhiên thành.

. . .
 C̄ T̄ o Hoá phép m̄ u khôn t̄ ,
 Cū c tàn r̄ i m̄ i r̄ o th̄ p cao.
 Th̄ y S̄ m t̄ đ̄y ch̄p vào,
 M̄ t m̄ y t̄ hào ch̄ ng d̄m sai ngoa.
 ***

Theo tài lī u đ̄ l̄ i bà Nh̄ Th̄ Th̄ c là b̄ c n̄ l̄ u tài hoa vào b̄ c nh̄ t ch̄ n kinh k̄ th̄ i b̄ y gī . Con gái H̄ b̄ th̄ ng th̄ Nh̄ văn Lân, đ̄ c phong là T̄ th̄ c phu nhân. Bà gī i văn ch̄ ng và tài h̄ c v̄ Lý s̄ . Bī t tr̄ c nh̄ ng gì có th̄ x̄ y ra và m̄ ng l̄ n con cái nên danh ph̄ n không th̄ ch̄ th̄ i. Nh̄ Nguyễn Du đã vī t sau n̄ y “x̄ a nay nhân đ̄ nh th̄ ng thiên cũng nhī u”. Tr̄ ng Trình có nḡ i em cũng tài gī i v̄ lý s̄ , nḡ i đ̄ i gī i là Tr̄ ng Bùng Phùng Kh̄ c Khoang cùng m̄ khác cha. Nguyễn B̄ nh Khiêm huý là Văn Đ̄ t, t̄ Hanh Ph̄ , nḡ i làng Trình Tuȳ n (Trung An), huȳ n Vĩnh L̄ i, t̄ nh H̄ i D̄ ng, nay thū c huȳ n Vĩnh B̄ o, ngō i thành H̄ i Phòng.

Nguyễn B̄ nh Khiêm, lúc tr̄ ông h̄ c v̄ i L̄ ng Đ̄ c B̄ ng đ̄ c truȳ n cho quȳ n “Thái t̄ th̄ n kinh” t̄ đó ông tinh thông v̄ Lý h̄ c, T̄ ng s̄ h̄ c gī i, nghiên c̄ u v̄ lý s̄ v̄ i thiên tài “th̄ n thông” có kh̄ năng siêu qū n, quán chúng v̄ th̄ u th̄ , th̄ n giao cách c̄ m, ông bī t nhà Lê Trung H̄ ng, nên ch̄ đ̄ng s̄ m̄ nh năm 44 tū i đ̄ thi đ̄ Gī i Nguyên, đ̄ i nhà M̄ c (1527-1592), làm vī c bên c̄ nh T̄ th̄ Lang, Đông Các Đ̄ i H̄ c Sĩ, làm quan đ̄ c 8 năm, ông dâng s̄ h̄ ch t̄ i 18 l̄ ng th̄ n vua nghe không. Ông cáo quan năm 1542 v̄ v̄ n, l̄ p B̄ ch Vân am và hī u B̄ ch Vân C̄ Sĩ m̄ tr̄ ng d̄ y h̄ c c̄ nh sông Hàn giang còn có tên Tuȳ t giang nên h̄ c trò gī i ông “Tuȳ t

giang Phu t̄ “ th̄ mang trī t lý c̄ a Thái t̄ là ngū n tri th̄ c h̄ u th̄ , v̄ đ̄ i s̄ ng nhân sinh v̄ i càng khôn

trong vũ trụ. Thái tử còn gọi là Lý Thiên, Lý Đóa và Lý Nhân

*Ngäng bät ngäng Đäng Nguyän khäch
Khäi thäc häng vong thäc cä kim
hay*

*Nhän trung hoa thäo täc Cung xuän
Tä đäng đäc đäp đäng vä sä*

Dù Nguyễn Bỉnh Khiêm không còn làm quan, nhưng vua Mạc Phúc Hải phong cho ông tước Trình Nguyên Hầu vào năm Giáp Thìn (1544), nghĩ rằng cao ông có công khi nguỵ n ngành lý học, giảng dạy (Trình Y Xuyên, Trình Minh Đóa bên Trung Hoa). Sau đó được thăng chức Thượng thư bộ Lễ, tước hiệu Trình quốc Công. Đó gọi là Trình. Như học pháp tính theo Thái tử, tiên đoán được biến cố trước và sau 500 năm. Nguyễn Trung Hoa khen Trình trình Nguyễn Bỉnh Khiêm “An Nam lý học học Trình Tuy”

Tức truyện năm Bính ng (1546) Mạc Phúc Hải mất truyện ngôi cho con Mạc Phúc Nguyên mãi đến năm mậu thân (1548) vua Trang Tông mất, Trình nh Kiêm lập Thái tử tên Duy Huyền lên ngôi tức Trung Tông được 8 năm thì mất không có con nối nghiệp. Trình Kiêm muốn làm vua nhưng còn sợ dân, nên sai người đến hỏi ý khi Trình trình Nguyễn Bỉnh Khiêm. Ông không nói gì chỉ bảo người giúp việc nói :

“năm nay mùa, thóc gạo không tốt, chúng mày nên tìm gạo cũ mà gieo, gạo cũ thì tốt thì ăn ngon..” Sau đó Trình nh Kiêm tìm con cháu họ Lê, lên làm vua.

Dù Trình Trình tử, vua Mạc cũng như các chúa Trình, Nguyễn có việc học truyện văn cho người đến hỏi ý ông. Ông thường kín đáo khuyên Vua cách tránh chiến tranh để nhân dân khỏi chết chóc. Trong năm Quang Thiệu (Lê Chiêu Tôn) có việc biến loạn, Nguyễn Bỉnh Khiêm không muốn tiếng tăm và đi lúc bấy giờ Trình Tuy, Mạc Đăng Dung cũng có ý muốn tranh quyền, đánh nhau mấy năm dài. Ông tính số Thái tử, biết có nhà Lê lập khôi phục được làm bài thơ

*Non sông nào phải bui bình thäi
Thú đánh nhau chi khéo näc đäi
Cá väc, chim räng, ai khi nä đäng
Núi xäng sông tuyät, thäm đäy väi
Ngäa phi chäc có häi quay đä (1)
Thú đä nên phòng lúc đän ngäng (2)
Ngän ngäm väc đäi chi nói näa
Bên đäm say hát, nhän nhä chäi*

Hoành sơn nhứt đại

Sau khi nhà Lê bị Mạc Đăng Dung (1483-1541) chiếm ngôi, con của vua triều Lê là Nguyễn Hoàng Diên sang Lào, được vua Lào cho nối ngôi cháu họ Lê ở Nam Ph,

t&#nh Thanh Hoá. Năm Quý T&# (1532) Nguyễn Kim lập con út vua Chiêu Tông lên làm vua, gọi là Trang Tông.

Đ&#m u đ&# đ&#i s&, Nguyễn Kim (1467-1545) thu nạp kiến thức từ t&#nh Thanh Hoá là Tr&#nh Ki&#m, sau là rể của Nguyễn Kim. Năm Canh Tý (1540), Nguyễn Kim đem quân đánh chiếm Nghệ An và thu phục luôn cả Thanh Hoá. Nhờ ng&# b&#ng đ&#ng Nguyễn Kim chết vì ngộ đ&#c (1545), mới bình quy&#n v&# tay Tr&#nh Ki&#m. Vị t&# Nam lúc bấy giờ bị chia đôi: t&# S&#n Nam trở ra thu&#c nhà Mạc, gọi là Bắc Triều. T&# Thanh Hoá trở vào là khu vực của nhà Lê hay gọi là Nam Triều.

Nguyễn Kim mất, để lại hai người con trai là Nguyễn Uông và Nguyễn Hoàng (1525-1613) cả hai tuy còn ít tuổi nhưng đã bộc lộ tài năng xuất sắc hơn người. Tr&#nh Ki&#m không khi nào lo sợ cả hai sau này có thể tranh giành địa vị với mình, nên đã ngầm ngăn trở, và vì thế Nguyễn Uông chết sớm, Tr&#nh Ki&#m cũng buộc Nguyễn Uông phải chịu phép gia hình. Nguyễn Hoàng thay anh bước lên, sẵn lòng tự mình, liền cùng người kín đáo lên hỏi Tr&#ng Trình. Tr&#ng không trả lời câu hỏi, chỉ dùng ng&#m đàn kiến bò trên hòn non bộ trước sân nhà và th&#t lên một câu:

“Hoành sơn nh&#t đá, v&#n đ&#i dung thân”

Nghĩa là t&# núi đèo ngang ở Quảng Bình kia có thể yên thân được muôn đời. Câu nói đó, Nguyễn Hoàng nghĩ ra rằng tr&#ng Trình đã bày cho kẻ đi vào phòng Nam lập nghiệp. Năm 1558 Nguyễn Hoàng v&#i vàng để nói riêng với chị là bà Ngọc B&#o xin Tr&#nh Ki&#m cho vào trấn phía Nam, năm sau (1558) đời vua Anh Tông Tr&#nh Ki&#m tâu vua cho Nguyễn Hoàng vào trấn đất Thuận Hoá, phía Nam dãy Hoành Sơn. Nhờ thế mà lập nên công nghiệp cả hai Nguyễn ở Đàng Trong, truyền nối lâu dài.

Nguyễn Hoàng là người khôn ngoan, có lòng nhân đức, thu dùng hào kiệt giúp dân cho nên được lòng dân kính phục. Trấn giữ đất Thuận Hóa, mở đường cho triều đình nhà Nguyễn từ đó khai phá cho được vùng đất sông Cửu Long ngày nay.

Ngoài ra rất nhiều người sẽ cảm được lòng người qua dân gian nhiều bài bàn luận người khác nhau câu : *“C&#u vĩ tr&# đ&#u, xuất thánh nhân”*

Người nghĩ ra việc vua Gia Long lên ngôi (1802-1819) thế nhưng số mệnh vào năm Nhâm Tuất ngày 02-05-1802. trải qua 13 triều đại. Hoàng đế cuối cùng Bảo Đại trị vì từ 1929 và thoái vị năm 1945.

T&#ng truy&#n Tr&#ng Trình nói trước nhà Mạc suy vong, tuy nhiên con cháu họ Mạc vẫn đất Cao bằng tuy nhiên người được 3 đời là Mạc Kính Cung, Mạc Kính Khoan và Mạc Kính Vũ. Dòng dõi họ Mạc bắt đầu, bắt giữ nhiều người đời họ lập lên các khu phố mới để mở cửa sổ sáng

Tr&#ng Trình có 3 người vợ và 12 người con (7 trai 5 gái) các con trai đều có chức tước sau này. Ông mất ngày 28 tháng 11 năm Đinh Dậu, niên hiệu Diên Thành thế 8 nhà Mạc (1585) hưởng thọ 94 tuổi. Trước khi chết, Tr&#ng có ghi vào gia phả và dặn con cháu rằng:

Bình sinh ta có tấm bia đá sơn và đã sơn kia. Khi ta mất rồi, họ họ quan tài xuống phố

đ̄ t̄ m bia đá ỹ lên n̄ p r̄ i l̄ p đ̄ t. Ch̄ khi nào có khách t̄ i vī ng m̄ và nói r̄ ng: "Thánh nhân m̄ t mù"

thì ph̄ i l̄ p t̄ c m̄ i nḡ i ỹ vào nhà, yêu c̄ u h̄ đ̄ i h̄ ng l̄ i ngôi m̄ cho ta. N̄ u trái l̄ i ta, dòng d̄ i v̄ sau s̄ suy đ̄ i l̄ n b̄ i đ̄ y. Con cháu nghe l̄ i, làm y nh̄ đã đ̄ n. Nh̄ ng ch̄ mãi đ̄ n năm m̄ i năm sau, m̄ i có nḡ i khách đ̄ n nhìn m̄ c̄ m̄ t lúc r̄ i nói:

Cái huȳ t̄ đ̄ ng chân s̄ s̄ th̄ kia mà không bī t, l̄ i t̄ đem đ̄ m̄ th̄ này. V̄ y mà thánh nhân gì ch̄, hō chẳng là thánh nhân m̄ t mù. Nḡ i trong h̄ nghe đ̄ c, ch̄ y v̄ báo v̄ i tr̄ ng t̄ c. Ông này v̄ i vàng ra đón nḡ i khách T̄ u kia v̄ nhà, xin đ̄ xoay ngôi m̄ kia l̄ i. Ra đó là m̄ t nhà phong thū (Feng Shui) tr̄ danh ỹ ph̄ ng B̄ c. Ông ta sang là đ̄ đi tìm xem di tích c̄ a Tr̄ ng, b̄ y lâu ông ta đã nghe tī ng đ̄ n.

Khi nghe v̄ tr̄ ng t̄ c nói, ông ta s̄ n lòng làm ngay, và t̄ đ̄ c cho r̄ ng mình gī i h̄ n Tr̄ ng Trình. Ông ta b̄ o: Không c̄ n ph̄ i đem đi đâu xa c̄, ch̄ đào lên r̄ i xoay l̄ i, nhích đi m̄ t chút là đ̄ c. Ông tr̄ ng t̄ c bèn t̄ h̄ p con cháu l̄ i, đ̄ a th̄ y đ̄ a lý T̄ u ra đ̄ i l̄ i ngôi m̄. Lúc đào đ̄ n t̄ m bia đá, ông ta làm l̄ b̄ o đem r̄ a s̄ ch xem nh̄ ng gì trên đó. Khi t̄ m bia đ̄ c r̄ a s̄ ch, m̄ i th̄ y m̄ y câu th̄ hī n ra: t̄ m đ̄ ch nghĩa:

*Ngày nay m̄ ch l̄ n xū ng chân
Năm m̄ i năm tr̄ c m̄ ch d̄ ng đ̄ ng đ̄ u.
B̄ t gì nh̄ g k̄ sinh sau ?
Thánh nhân m̄ t có mù đâu bao gī ?*

Đ̄ c t̄ i đâu v̄ khách T̄ u đ̄ m̄ hôi h̄ t đ̄ n đó, ra Tr̄ ng Trình mà ông ta nghe đ̄ n là gī i th̄ t. So v̄ i Tr̄ ng, có l̄ ông còn thua xa.

Năm 1930 Vī t Nam Qū c Dân Đ̄ ng lãnh t̄ Nguyễn Thái H̄ c (1901-1930) lãnh đ̄ o cū c t̄ ng kh̄ i nghiã ngày 10.2.1930 đánh Tây ỹ các t̄ nh : Yên Bái, H̄ ng Hoá, Lâm Thao, H̄ i D̄ ng, Kī n An. Th̄ t b̄ i b̄ Pháp điên cū ng ném bom tàn phá làng B̄ o an đ̄ tr̄ thù. Có l̄ i đ̄ n Tr̄ ng Trình đã tiên đoán :

*Kìa kìa gió th̄ i lá rung cây
Rung B̄ c rung Nam rung ỹ i Tây
Tan tác kī n̄ kī u an̄ đ̄ t n̄ c
Xác x̄ c̄ th̄ s̄ ch am̄ cây
Lâm giang n̄ i gió mù thao cát
H̄ nḡ đ̄ a tràn d̄ ng hóa n̄ c đ̄ y
M̄ t nḡ a m̄ t yên ai sùng bái
Nh̄ n tin nhà vĩnh b̄ o cho hay „*

Thoát n̄ n s̄ p nhà

Tr̄ c lúc m̄ t, Tr̄ ng có giao cho con cháu m̄ t ỹ ng tre s̄ n son th̄ p vàng, b̄ t kín hai đ̄ u, và đ̄ n đúng năm tháng ỹ, ngày gī ỹ, ph̄ i đ̄ cái ỹ ng ỹ vào kī u r̄ c lên dinh Th̄ ng đ̄ c H̄ i D̄ ng, trao cái ỹ ng này cho quan thì s̄ c̄ u đ̄ c tình th̄ gia đ̄nh. Khi Tr̄ ng m̄ t, h̄ ng trăm năm sau, con cháu Tr̄ ng lâm vào c̄ nh đói nghèo, sa sút, nh̄ ng tuȳ t đ̄ i không đ̄ c m̄ ỹ ng

ra xem tr&#c th&#i h&#n. Tr&#ng còn đ&#n k&# tr&# quan T&#ng đ&#c ra, không ai đ&#c m&# &#ng, vì th&# &#ng v&#n gi&# nguyên v&#n. Tr&#i qua b&#y đ&#i, cái &#ng tre &#y m&#i đ&#c r&#c lên dinh quan T&#ng đ&#c, đúng ngày gi&# đã ghi trong gia ph&#. Đ&ng n&#m ngh&#, nghe tin con cháu c&# Tr&#ng mang th&# đ&#n g&#p, quan T&#ng đ&#c r&#t ng&#c nhiên, không bi&#t vì c&# gì, nên truy&#n cho vào, đ&#ng th&#i quan ng&#i đ&#y đ&# đi ra c&#a.

Quan T&#ng đ&#c v&#a b&#c kh&#i gi&# &#ng n&#m đ&#c m&#y b&#c thì b&#ng r&#m m&#t cái, chi&#c sà nhà không bi&#t b&# m&#t ăn h&#ng t&# bao gi&#, r&#i ngay xu&#ng ch&# gi&# &#ng v&#a n&#m. Th&#t là m&#t phen hú vía! N&#u ông không k&#p ng&#i đ&#y nh&#n th&# Tr&#ng, thì m&#ng ông đã khó mà sinh t&#n. Quan T&#ng đ&#c m&# &#ng tre ra xem, th&#y bên trong có m&#t củ n gi&#y, đ&# hai câu th&#:
Ngã g&#i nh&#i th&#ng ng &#ng chi ách, Nh&#i đ&#u ng&# t&# tôn chi b&#n

Nghiã là

C&#u ng&#i thoát n&#n đ&# nhà, Ng&#i i nên c&#u cháu con ta kh&#i nghèo

Ch&#a h&#t kinh hoàng vì chuy&#n chi&#c sà nhà v&#a r&#i xu&#ng, ông thoát n&#n nh&# ra &#y lá th&#. Quan T&#ng đ&#c bi&#t r&#ng tr&#ng Trình đã c&#u ông thoát ch&#t, nên ông ta ân c&#n m&#i cháu tr&#ng Trình v&# t&# th&#t đ&#i h&#u h&#, sau đó đ&#a ra r&#t nhi&#u ti&#n đ&# giúp con cháu c&# Tr&#ng.

Nguyễn Công Tr&# (1778-1858) phá đ&#n

Năm Minh M&#ng (1791-1840) năm th&# 14, Nguyễn Công Tr&# đ&#c vua đi&#u đi kh&#n hoang &# vùng H&#i Đ&#ng, Nguyễn Công Tr&# th&#y đ&#a th&# c&#n ph&#i đào con sông, đào sông thì ph&#i phá đ&#n th&# Tr&#ng trình Nguyễn B&#nh Khiêm, ông ra &#nh cho dân phu phá đ&#n đ&# khai phá công tr&#ng. Khi sai ng&#i i đào mang bát h&#ng ra, Nguyễn Công Tr&# ch&#t th&#y đ&#i bát h&#ng có m&#t t&#m bia đá nh&# ph&# v&#i đi&#u. Nguyễn Công Tr&# lau s&#ch đ&#c đ&#c các câu đã ghi :

*Minh M&#ng th&#p t&#
Th&#ng Tr&# phá đ&#n
Phá đ&#n ph&#i làm đ&#n
Nào ai đ&#ng đ&#n doanh đ&#n nhà bay*

Nguyễn Công Tr&# &#p t&#c th&#o s&# v&# kinh, xin bãi b&# &#nh phá đ&#n. Ông còn cho ng&#i i s&#a sang &#i đ&#n Tr&#ng kh&ng trang h&#n. T&# đó, ông không còn nghĩ đ&#n vi&#c phá đ&#n đ&# đào sông n&#a.

Cha con th&#ng Kh&#

T&#c truy&#n trong làng có cha con ông Kh&# đi b&#t đ&# (chu&#t) ki&#m s&#ng. Khi đ&#n bên m&# Tr&#ng, hai cha con v&#ng v&#u th&# nào &#i làm đ&# t&#m bia trên m&#. Dân làng r&#t sùng kính tr&#ng Trình, nên khi th&#y bia m&# b&# đ&#, h&# n&#i gi&#n b&#t c&# hai cha con, kêu n&#p ph&#t ba quan ti&#n m&#i tha, vì khi t&#m bia đ&# xu&#ng th&#y có hàng ch&# &# sau:

*Cha con th&#ng Kh&#. Đ&ng ngã bia tao
Làng xóm xôn xao. B&#t đ&#n quan tám*

Cha con ông Kh&# ch&# u n&# p ph&# t, nh&# ng dân làng ph&# i tha cha con v&# nhà ch&# y ti&# n. ch&# tìm đ&# c có m&# t quan tám, dân làng không ch&# u, cha con ông Kh&# ng&# m nghĩ m&# i tìm đ&# c cách, cha con bèn nói v&# i dân làng: Cha con tôi b&# Tr&# ng Trình b&# t ph&# t có quan tám, "Tam quán" nói lái i&# i thành quan tám . Đúng nh&# cha con ông Kh&# đã tìm đ&# s&# ti&# n

Th&# vẫn c&# a Tr&# ng trình Nguyễn B&# nh Kiêm còn l&# i h&# n 100 bài trong b&# B&# ch Vân Thi T&# p, đ&# c d&# ch ra ch&# qu&# c ng&# th&# mang n&# ng tình ng&# i, khuyên ng&# i đ&# i bi&# t đi&# u nhân nghĩa, ngoài ra còn m&# t s&# giai tho&# i truy&# n t&# ng trong nhân gian.... và nh&# ng l&# i s&# m ký có giá tr&# .

- 1/ &# ng nghi&# m v&# sau nhà Lê khô i ph&# c
- 2/ &# ng nghi&# m nhà Tr&# nh gi&# nhà Lê

Tài li&# u tham kh&# o

V&# t Nam S&# l&# c: Tr&# n Tr&# ng Kim
T&# Đ&# n nhân v&# t l&# ch s&# : Nguyễn Quy&# t Th&# ng
Nh&# ng câu chuy&# n l&# ch s&# t&# p 3: Tr&# n Gia Ph&# ng
Thái &# t th&# n Kinh nhà xu&# t bản văn Hoá